

RĂZBOI ȘI PACE

Victor CATAN

Universitatea Tehnică a Moldovei

Abstract: *This article is dedicated to the impact of the Moldovan-Russian agreement of 21 July 1992 on the principles governing the armed conflict in the Transnistrian region of the Republic of Moldova. This inter-state political-legal act signed by Russian President Boris Yeltsin and President of the Republic of Moldova Mircea Snegur ensured the stopping of bloodshed in the war for the defense of the independence and territorial integrity of our state and the creation of the conditions for settling the Transnistrian conflict peacefully.*

The author of the article argues that the positive effect of the Agreement is that due to the political will of the leadership of the Russian Federation and the Republic of Moldova, the Unified Control Commission and the Military Command of the Tripartite Peacekeeping Forces (Russian, Moldavian and Transnistrian) disengaging the armed forces involved in the conflict, stopping military violence, creating the security zones along the Dniester River and in the city of Bender, and proceeding to liquidate the consequences of the war. Although the provisions of the Moldovan-Russian Agreement were made within 3 months of signing, until now the final settlement of the dispute has not been ensured. The Russian Federation being disinterested in helping to resolve the peaceful armed conflict, turned its peacekeepers into military forces supporting the separatist regime, and the Republic of Moldova is unable to ensure the withdrawal of its Russian army, illegally deployed on its territory the territory of the Republic of Moldova and the replacement of Russian peacekeepers with other peacekeeping forces.

For the final settlement of the Transnistrian conflict, the author of the publication submits some proposals to the authorities of the Republic of Moldova.

Keywords: *Moldovan-Russian agreement of 21 July 1992 on the principles governing the armed conflict in the Transnistrian region of the Republic of Moldova, armed conflict, conflict, peaceful reconciliation, Unified Control Commission, Military Command of Tripartite Peacekeeping Forces, Security Zone, unlawfully armed Russian forces deployed on the territory of the Republic of Moldova, separatist regime, separatist paramilitary groups, armed conflict, human rights and fundamental freedoms.*

1. Introducere.

La 21 iulie 2017 se împlinesc 25 de ani de la semnarea Acordului moldo-rus privind principiile de reglementare pașnică a conflictului armat din zona Transnistreană a Republicii Moldova[7]. Realizarea acestui act politico-juridic încheiat între două state suverane Federația Rusă și Republica Moldova a dus la stoparea vărsărilor de sânge în războiul pentru apărarea independenței și integrității teritoriale a statului nostru, însă procesul de soluționare a diferendului transnistrean a intrat în impas.

2. Rezultate obținute și discuții.

În primăvara-vara anului 1992 efectivul Ministerului Afacerilor Interne, noului Minister al Apărării, Ministerului Securității Naționale, dar și voluntarii civili au fost implicați într-un adevărat război pentru a apăra orânduirea constituțională a statului nostru de acțiunile teroriste și banditești ale regimului separatist din Tiraspol, instaurat și susținut politic și armat de către comandamentul Armatei a 14-a sovietice, iar de la 1 aprilie 1992 de către forțele armate ale Federației Ruse.

Conflictul armat din raioanele de Est ale Republicii Moldova a fost declanșat de către autoritățile proimperiale sovietice în anul 1991 și este considerat ca un război de apărare a independenței și integrității teritoriale a Republicii Moldova. Agresiunea militară a Armatei a 14-a a Federației Ruse și a formațiunilor paramilitare a regimului separatist din Tiraspol a dus la nimicirea și rănirea a miilor de concetățeni. Zeci de mii de băștinași au fost nevoiți să se refugieze din zona de conflict. De inamic au fost distruse podurile de peste râul Nistru, sute de case, obiecte industriale și de menire socială. În faza finală a războiului când Armata a 14-a rusă a trecut în ofensivă asupra organelor noastre constituționale, conducerea statului a fost nevoită să ducă tratative cu reprezentanții Federației Ruse pentru a stopa violențele militare. Drept rezultat, la 21 iulie 1992 președintele Federației Ruse Boris Elțin și președintele Republicii Moldova Mircea Snegur au semnat Acordul moldo-rus privind principiile de reglementare pașnică a conflictului armat din zona Transnistreană a Republicii Moldova. Liderul separatist Igor Smirnov doar a avizat actul.

După un sfert de veac de la semnarea Acordului, în baza analizei situației privind realizarea înțelegerilor moldo-ruse ajungem la concluzia că părțile procesului de pacificare urmăreau scopuri diferite: conducerea Republicii Moldova – de a stopa vărsările de sânge și a încerca să soluționeze diferendul transnistrean pe cale pașnică, iar Federația Rusă de a se reabilita în fața comunității internaționale pentru agresiunea Armatei a 14-a asupra orânduirii constituționale din Republica Moldova și ca prin rolul său de „pacificator” să asigure consolidarea pretensei republici moldovenești nistrene pentru a-și păstra prezența militară în regiune și a-și promova interesele sale geopolitice.

Timp de 3 luni (iulie-septembrie 1992), Comisia Unificată de Control (CUC) și comandamentul militar al forțelor de menținere a păcii au asigurat integral realizarea obiectivelor prevăzute în Acord, fapt despre care la 16.09.1992 printr-o declarație comună a părților în Comisie a fost informată conducerea Federației Ruse, a Republicii Moldova și liderii tiraspoleni. Sa propus inițierea tratatelor pentru reglementarea definitivă a diferendului pe cale pașnică. Însă, din cauza crizei politice din Rusia din anii 1992-1993 (confruntările conducerii Sovietului Suprem al URSS cu Președintele Federației Ruse, care au generat într-un conflict armat), dar și a ineficienței diplomației moldovenești, așa și nu s-a purces la tratative pentru a trece la etapă finală de soluționare a diferendului transnistrean.

De la sfârșitul anului 1992 membrii CUC din Rusia și comandamentul lor militar cad sub influența politicii de la Kremlin și devin parteneri ai administrației separatiste. În zona de securitate de pe malul stâng al râului Nistru și în orașul Bender (declarat cu regim sporit de securitate), aflate sub supravegherea pacificatorilor ruși, sa permis dislocarea formațiunilor paramilitare transnistrene (unități armate, centre de pregătire militară, trupe de grăniceri, efectiv de miliție cu destinație specială ș.a.), iar în locul posturilor de pacificatori (ruși și transnistreni) sau alături de ele, se admite amplasarea trupelor de grăniceri și ale serviciilor vamale transnistrene care îngreșesc circulația liberă a cetățenilor și a unităților de transport. Despre acestea și altele încălcări ale regimului de securitate, delegația Republicii Moldova în CUC, în permanență a informat conducerea părților, însă acțiuni concrete pentru demilitarizarea zonei de securitate și neadmiterea provocărilor - nu s-au întreprins. Astfel, pe parcursul a 25 de ani, prin tolerarea încălcărilor Acordului moldo-rus din 21.07.1992, Federația Rusă s-a compromis și a pierdut credibilitatea ca parte a misiunii de menținere a păcii în zona Transnistreană, transformând mandatul său de pacificator în unul de protector al regimului separatist.

Localnicilor din satele Cocieri, Coșnița, Doroțcaia ș.a., situate pe malul stâng al Nistrului, li se încalcă dreptul la proprietatea privată asupra terenurilor de pământ aflate în zona de control a formațiunilor separatiste, li se îngreșește dreptul de a avea acces la ele pentru a efectua lucrări agricole și a strânge recolta. La hotarul administrativ al teritoriului disputat, libera circulație a cetățenilor și a unităților de transport a devenit imposibilă. Refuzul unui tânăr din s.Pirîță, raionul Dubăsari de a se opri la postul căștilor albastre de pe podul de peste Nistru de lângă or.Vadul-lui-Vodă l-a costat viața, fiind împușcat mortal de către un militar rus. Cetățenilor din regiune le sunt încălcate flagrant drepturile și libertățile fundamentale la viață, integritate fizică și psihică, la o justiție legală. Deși limbile rusa, moldovenească și ucraineana au un statut formal de limbă oficială, în Transnistria doar rusa este *de facto* oficială, iar școlile cu predare în limba moldovenească constituie de mult timp o problemă sensibilă, copiii și părinții lor devenind victime ale regimului separatist din Tiraspol. Situația acestor școli sa acutizat în septembrie 2014 când opt școli cu predare în limba oficială a statului au fost la limita desființării. Dosarul privind încălcările dreptului la educație în Transnistria a ajuns la CEDO, care a examinat cauza „Catan și alții contra Moldovei și Rusiei”, în care reclamanții (elevii a trei școli cu predare în limba moldovenească și părinții lor) s-au plâns de închiderea școlilor lor și de persecuții din partea regimului separatist. La 19 octombrie 2012 Curtea a decis că „*în virtutea susținerii militare, economice și politice continue oferite „RMN” (Republicii Moldovenești Nistrene), fără care ea nu ar fi putut supraviețui, Rusia poartă răspunderea în baza Convenției pentru încălcarea dreptului la educație al reclamanților*”[5] și acesteia i s-a cerut să plătească reclamanților despăgubiri.

În cadrul unui seminar, organizat în aprilie 2014 de către Fundația Internațională pentru Drepturile Omului cu genericul „Evaluarea nivelului de protecție a drepturilor omului în teritoriile disputate din Europa de Est: Transnistria, Karabahul de Munte, Abhazia, Osetia de Sud și Crimeea”[9], au fost examinate principalele încălcări ale drepturilor omului ce au loc în teritoriile disputate și posibilitatea (sau imposibilitatea) asigurării protecției drepturilor omului în aceste teritorii. Experții au demonstrat că în teritoriile disputate, inclusiv în Transnistria, se încalcă flagrant *dreptul la cetățenie, dreptul la libera circulație, dreptul la viață și securitate, dreptul la un standard adecvat de viață, sănătate și educație, dreptul la libertatea de exprimare și asociere.*

La tratativele de reglementare a conflictului armat, partea rusă promovează o politică tendențioasă îndreptată spre consolidarea regimului separatist din Tiraspol, păstrarea instabilității în regiune și de neadmitere a retragerii formațiunilor sale armate de pe teritoriul Republicii Moldova. Despre dezinteresul Rusiei de a soluționa conflictul și a-și retragere forțele armate, cât și a armamentului de pe teritoriul Republicii

Moldova mărturisesc și dispozițiile alin.4 din art.2 al Acordului dintre Republica Moldova și Federația Rusă privind statutul, ordinea și termenii de retragere a formațiunilor militare ale Federației Ruse temporar dislocate pe teritoriul Republicii Moldova din 21.10.1994[8], în care este prevăzută retragerea de pe teritoriul țării a formațiunilor militare ruse în termen de de 3 ani de la intrarea în vigoare a Acordului. Însă potrivit următorului alineat al aceluiași articol, impus în Acord de către partea rusă, retragerea forțelor armate este condiționată de reglementarea politică a conflictului transnistrean și elaborarea statutului special al regiunii Transnistrene după propriile sale scenarii.

La summit-ul OSCE de la Istanbul din 1999 Rusia, și-a luat angajamentul să-și retragă forțele armate din Republica Moldova, dar nici până în prezent nu și-a onorat obligațiile. La 23 octombrie 2010 ambasadorul Federației Ruse în Republica Moldova Valerii Kuzmin a declarat că Moscova nu-și poate retrage armata din Transnistria, așa cum prevede acordul semnat la summit-ul OSCE de la Istanbul, deoarece timpurile s-au schimbat. În 1999 erau cu totul alte realități, iar retragerea trupelor rusești a devenit imposibilă. Cuzmin a sugerat că aceasta nu este o ocupație a teritoriului sau un șantaj militar, ci o garanție că acest conflict nu va izbucni din nou. Declarațiile ambasadorului denotă faptul că Rusia nu are intenții nici de a aplana conflictul și nici de a-și retrage forțele sale armate de pe teritoriul nostru, oricum nu ar interpretată această situație: șantaj militar sau ocupație.

În 2003 Federația Rusă propune conducerii Republicii Moldova să semneze „Memorandumul Kozak”, plan care prevedea, chipurile, o soluționare definitivă a conflictului dintre Republica Moldova și regimul separatist din Transnistria prin constituirea unui stat moldovenesc federal asimetric și staționarea pe teritoriul Republicii Moldova a trupelor rusești pentru încă 20 de ani (până în 2023). În memorandum se propunea un parlament bicameral format dintr-o cameră inferioară, aleasă prin reprezentare proporțională. Toate legile trebuiau însă aprobate de senat, a cărui repartizare era disproporționată în raport cu împartirea populației pe teritorii: 13 senatori aleși de camera inferioară federală (de către toți subiecții federației), 9 de către autoritățile Transnistriei și 4 de către autoritățile Găgăuziei (Conform recensământului din 2004, în Transnistria locuiau 14% din populația republicii, iar în Găgăuzia mai puțin de 4%). Memorandumul Kozak presupunea ca regiunea transnistreană să aibă statut egal în federație cu restul țării care constituie peste 3 ml de cetățeni.

Manifestările în masă de la Chisinau pentru a nu admite lichidarea suveranității și independenței Republicii Moldova, cât și necesitatea de a coordona proiectul memorandumului cu organizațiile europene l-au convins pe șeful statului de atunci Vladimir Voronin să refuze de al semna. Pentru acest refuz, Rusia a impus embargo la importul produselor din Republica Moldova și relațiile economice bilaterale unilateral au fost întrerupte de partea rusă, fapt prin care agenții economici autohtoni au suportat pierderi de miliarde de lei.

Federația Rusă pentru a-și justifica prezența forțelor sale armate pe teritoriul Republicii Moldova, continuă să dezinformeze opinia publică că, chipurile acestea îndeplinesc funcții de menținere a păcii în regiune. Cu toate că acestea au altă destinație, decât cea de pacificator. Republica Moldova având un statut constituțional de stat neutru nu poate admite dislocarea în teritoriul său a forțelor armate străine și în Acordul moldo-rus din 21.07.1992 (Vezi art.4) sa prevut că formațiunile Armatei a 14-a a Federației Ruse, dislocate în Republica Moldova, vor respecta strict neutralitatea față de procesul de menținere a păcii în regiune[7].

Guvernul rus în permanență acordă ajutor economic, financiar și militar regimului separatist din Tiraspol, întreprinde acțiuni pentru a descuraja eforturile statului nostru în reglementarea conflictului pe principiile unanim recunoscute ale dreptului internațional: atribuirea localităților din stânga Nistrului unor forme și condiții speciale de autonomie după statute speciale cu recunoașterea și respectarea suveranității, independenței și integrității teritoriale a Republicii Moldova. Pentru a complica procesul de integrare a Transnistriei în Republica Moldova încă din anul 1992 a fost pus în funcțiune un mecanism de șantaj economic prin care Transnistria nu achită furnizorilor ruși consumul de gaze și energie electrică, cumulând până în prezent o datorie de peste 5 miliarde de dolari SUA. Plățile consumătorilor locali pentru gaze și energie electrică se distribuie pentru întreținerea administrației de la Tiraspol. Astfel, regimul separatist din Transnistria este susținut, inclusiv și de către contribuabilii din Republica Moldova, iar suma datoriilor transnistrene ar putea fi pusă pe contul cetățenilor noștri.

Este evident că prezența forțelor armate ale Federației Ruse pe teritoriul Republicii Moldova este un factor destabilizator și foarte periculos atât pentru noi, cât și pentru alte țări din regiune. Modelul de intervenție militară a forțelor armate ruse în Osetia de Sud, Abhazia și Ucraina oricând poate fi aplicat și în declanșarea unui nou război în Republica Moldova.

În condițiile extremale de discriminare a statului și poporului nostru de către Rusia, politica de integrare europeană a devenit obiectivul fundamental al politicii interne și externe a Republicii Moldova, consfințit în programul de activitate al Guvernului și în Strategia Națională de Securitate. În viziunea autorităților naționale, integrarea europeană reprezintă cea mai eficientă modalitate de a realiza modernizarea politică, economică și socială a țării. Urmând această cale, Republica Moldova intenționează să devină eligibilă pentru aderarea la

UE. Între timp, datorită Parteneriatului Estic, țara noastră este pe calea asocierii politice și integrării economice cu UE. Asocierea politică va aduce cu sine un grad și un ritm mult mai înalt de consultări și coordonare politică, pe subiecte de politică internă, regională și internațională.

Reieșind din cele expuse, dar și în susținerea declarațiilor reprezentanților noștri în Comisia Unificată de Control, veteranilor războiului pentru apărarea independenței și integrității teritoriale a Republicii Moldova consider oportune următoarele:

Dat fiind faptul că prevederile Acordului moldo-rus din 21.07.1992 au fost realizate în termen de 3 luni de la semnare (16.09.1992), iar reprezentanții în CUC și comandamentul militar rus au discreditat rolul de garant al Federației Ruse în procesul de menținere a păcii, este necesar de a iniția tratative cu organismele internaționale pentru încheierea unui nou acord privind reglementarea pașnică a diferendului transnistrean și înlocuirea actualului format de menținere a păcii cu unul civil nepărtinitor.

De întreprins acțiuni diplomatice în asigurarea realizării rezoluției Summitului șefilor de state ale OSCE de la Lisabona din decembrie 1996 privind retragerea necondiționată de pe teritoriul Republicii Moldova a forțelor armate și a armamentului Federației Ruse nelegal dislocate pe teritoriul Republicii Moldova.

Autoritățile naționale de comun acord cu a celor din Ucraina și România să interzică pătruderea mercenarilor ruși în teritoriul țării noastre pentru ai împiedica ca aceștea să-și satisfacă serviciu militar în detrimentul Republicii Moldova și securității regionale.

Republica Moldova ca parte în SA „Moldova Gaz” să inițieze tratative privind recunoașterea de către Transnistria a datoriilor sale de peste 5 miliarde de dolari SUA față de furnizorii de gaze și curent electric din Federația Rusă și a evita punerea poverii de plăți pe contul consumătorilor din Republica Moldova.

A documenta și informa organismele internaționale despre rolul Federației Ruse în consolidarea regimului separatist din Tiraspol, despre încălcările flagrante a drepturilor constituționale ale cetățenilor noștri din Transnistria și neexecutarea hotărârilor Curții Europene pentru drepturile omului pe toate cazurile pronunțate de Curte împotriva Rusiei.

Bibliografie

1. *Constituția Republicii Moldova*, adoptată la 29 iulie 1994.
2. *Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale*, adoptată la Roma, la 4 noiembrie 1950. În vigoare pentru Republica Moldova de la 1 februarie 1998.
3. *Convenția împotriva torturii și a altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante*, adoptată de Adunarea generală a ONU prin rezoluția nr.217 A) III) din 10 decembrie 1948.
4. *Declarația Universală a Drepturilor Omului*, adoptată de Adunarea generală a ONU prin rezoluția nr.217 A) III) din 10 decembrie 1948.
5. *Catan și alții contra Moldovei și Rusiei, Decizia din 19 octombrie 2012 a Înaltei Camere a CEDO / <http://agent.gov.md/wp-content/uploads/2015/04/CATAN-SI-ALTII-RO.pdf>* (vizitat la data de 01.12.2017)
6. *Cauza Ilașcu și alții contra Moldovei și Rusiei, Hotărârea din 8 iulie 2004 a Înaltei Camere a CEDO / [http://justice.md/file/CEDO_judgments/Moldova/ILASCU%20SI%20ALTII%20\(ro\).pdf](http://justice.md/file/CEDO_judgments/Moldova/ILASCU%20SI%20ALTII%20(ro).pdf)*
7. *Acordul privind principiile de reglementare pașnică a conflictului armat din regiunea Transnistreană a Republicii Moldova din 21.07.1992*
8. *Acordul între Republica Moldova și Federația Rusă privind statutul de drept, ordinea și termenii de retragere a formațiunilor militare ale Federației Ruse, temporar dislocate pe teritoriul Republicii Moldova din 21.10.1994*
9. *Raport cu privire la seminarul regional din aprilie 2014, organizat de FIDH, privind evaluarea nivelului de protecție a drepturilor omului în teritoriile disputate*
https://promolex.md/old/upload/publications/ro/doc_1416394522.pdf.